

is kissé az újfajta, frissen szerzett felismeréseket. És amire senki nem számított, a szakértő testületet vezető tudós pedagógia-kutató szót kérvén nem beszédet mondott, hanem verset olvasott fel, Orbán Ottó egyik költeményét, aki közlendőjét az egyik nagykőrösi tanárnak, Arany Jánosnak címezte. Szimbolikus gesztusnak tetszett ez. Az ezredvég emberének érzései, gondolatai egybefonódtak a nagy klasszikuséval, a modern kapcsolódott a hagyományhoz.

Robin Hood

(drámaóra nyolc-kilenc évesekkel vagy felnőttekkel)³

Gavin Bolton

1.

Előzetesen csak annyit mondtam a felnőtteknek, hogy a fenti témával fogunk foglalkozni (hasonlóképpen, de nem teljesen ugyanúgy, mint ahogy a kilencévesekkel dolgoznék). „Tudom, hogy a középkor felidézése elég gyermekes témának tűnik, de megpróbálom érdekessé tenni a maguk számára is.”

Fontos visszajelzést adunk a csoportnak arról, hogy figyelünk érzelmeikre, gondolataikra.

2.

„Párokban – szerepen kívül – beszéljessenek arról, hogy önök szerint milyenek voltak, hogyan készültek Robin Hood idejében a nyílveszők. Milyen fát használtak? Mekkora volt a nyílvesző? Milyen súlyú? Miből készült a hegye? stb. Amit nem tudnak pontosan, arra találjanak ki valamit!” Amikor befejezték a megbeszélést, arra kértem őket, hogy mindazt, amiben megegyeztek, az elkövetkezendőkre fogadják el *tényekként*.

Ez egy igen könnyű, szűk korlátok közé szorítható bevezető lépés a drámába. A résztvevők némelyike automatikusan ábrákat kezdett rajzolni a jegyzetfüzetébe, hogy elképzeléseit a többiek számára is egyértelművé tegye.

„Ugyanezekben a párokban maradván, karikírozva játszanak el egy egyetemi történészprofesszort, aki éppen a nyílkészítés középkori metódusairól tart előadást: egyikőjük legyen a professzor, a másik pedig egy hallgatója, aki természetesen kérdéseket is feltehet.”

Ez ismét egy igen játékos gyakorlat, de lehetőséget teremt egy kis „szerepbe lépésre”. A felnőttek számára többnyire mulatságos. (Ezt a részt természetesen kihagynám, ha kilencévesekkel dolgoznék.)

„Ugyanazokban a párokban – szerepben – mint középkori apa és fia, játsszák el azt a jelenetet, amikor az apa tanítja a fiát nyilat készíteni.” Ezt már gondosabban kell előkészíteni, és csak akkor működik, ha a résztvevők a feladatra koncentrálnak. Mielőtt elkezdik, fontos, hogy az „apa” meghatározza a teret. „Az apa álljon a munkapad mögé, ahol majd dolgozni fog! Gondolják végig, mi hol van! Érintse meg az asztalt! Gondolja át a méreteit! Gondolja végig, hogy milyen szerszámokat fognak használni, és hogy azok pontosan hol vannak! Amikor úgy érzik, mindent tudnak, hívják be a fiút!”

Ez az első komolyan veendő dramatikus játék. Vannak felnőttek, akik nehezen birkóznak meg ezzel a feladattal, ilyenkor ki kell találnunk valamit. Egy esetben például egy száraz virágcsokor segített eligazodni a szereplőknek a térben. Ezek a „kellékek” persze később csak gátolják a kreatív munkát. Gyakorlatlan emberek számára ez meglehetősen nehéz feladat, mert még ha a „nyílkészítést” hitelesnek érzik is, könnyen beleesnek az apa-fiú kapcsolat hangsúlyozásának hibájába. A tanár tehát diagnosztikus eszközként is használhatja ezt a gyakorlatot: megfigyelheti, hogy kik dolgoznak hatékonyan, illetve kinek van szüksége segítségre.

A gyakorlatlan embereket időnként hasznos arra figyelmeztetnünk, hogy ezt a gyakorlatot nem mindenki fejezi be ugyanannyi idő alatt. Ha egy pár úgy érzi, hogy már nem érdemes tovább folytatni a munkát, üljön le, és csendben figyelje a többieket.

Amikor mindenki végzett, beszéljessenek el arról, hogy miként haladtak a fiúk a tanulásban. Ha akarja, összehasonlíthatja az eddigi gyakorlatok nyelvhasználati módját, rámutatva, hogy az előző feladat „itt és most” valóságát hogyan segítették a tényleges cselekvések és a szavak mellé társuló gesztusok.

3.

³ Eredeti mű: Gavin Bolton: *New Perspectives on Classroom Drama*; Simon & Schuster Education, London, 1992., pp. 70-77.

„Most egy középkori nottinghamshire-i falut fogunk megteremteni, amelyben mesteremberek laknak. Alkoszanak öt-hat fős csoportokat: ezek lesznek a családok. Minden család más és más mesterséggel foglalkozik. Bár a foglalkozást a nyilak készítésével kezdtük, most egy időre felejtjük el ezeket a nyilkészítőket. A későbbiekben minden világos lesz, kérem várjanak türelemmel. Tehát: minden „család” válasszon egy mesterséget! Amikor mindenkit végigkérdezek a munkájáról, kérem, hogy a család minden tagja vegyen részt a tevékenységben. Ha például egy csoport a szövést választja, akkor az egyik családtag tépheti a gyapjút, a másik moshatja, a harmadik szálakra sodorja a szárított gyapjút, a negyedik felhelyezi a szövőszékre, és így tovább. Gyakorolják külön-külön az egyes tevékenységek demonstrációját! Nem kell kikerekíteni ezt egy szöveges jelenetté: csak a mozdulatokat tervezzék meg, hogy bemutathassák a többieknek. Legyen ez egy „néma, mozgó kollázs”, ami a családot ábrázolja munka közben. Tervezzék meg az egész kép általános ritmusát, és legyen ez egy önmagába visszatérő cselekvéssor. Amikor megnézzük a csoportok előadását, rá kell jönnünk, hogy mit csinálnak az egyes családtagok. Lehet, hogy az is fontos, ki a „család feje”.

Óriási ugrást jelent ez a gyakorlat a páros munkához képest. Vegyük azonban észre, hogy a résztvevők itt is a tevékenységre, azaz nem önmagukra figyelnek. A munka ugyanakkor nagy fegyelmet igényel, a tanár pedig olyan kifejezéseket használ – „kollázs”, „demonstráció”, „előadás”, „rá kell jönnünk” –, amelyek mind a naturalizmus ellen, az illusztratív munka irányába hatnak: a résztvevők így védve vannak, hiszen nem azt kértük tőlük, hogy *legyenek* mesteremberek, csak azt, hogy mutassák be azok munkáját. A tevékenység ugyanakkor kitűnő alkalmat teremt arra, hogy a csoport a tevékenység formáját megbeszélje. Kiderül, hogy kik a vezéregénységek. A munka lehetőleg energikus, de vidám hangulatú legyen.

4.

A bemutatott jeleneteket „élő múzeumnak” neveztük el. Végignéztük őket, mintha mi lennénk a múzeum látogatói, majd a közönség véleményt mondott az egyes jelenetekről. Emlékeztettem a résztvevőket, hogy ez a gyakorlat egyfelől egy harmonikus munkafolyamat esztétikus képét kívánta megteremteni, emellett pedig tiszta és jól áttekinthető képet akart adni az egyes emberek feladatairól.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy milyen fontos ezt a gyakorlatot jelentős eseménnyé tennünk a csoport számára. Ennek eszköze részben az lehet, hogy felhívjuk a figyelmet a játszók munkájának tiszteletben tartására, részben az, hogy a „közönség” is tudatában kell legyen saját felelősségének: nekik a látottak megfejtésén kell dolgozniuk. E cél érdekében gyakran élek azzal az eszközzel, hogy miután egy ideig csendben nézték a történéssort, a közönség tagjai összesúghatnak, megvitathatják értelmezéseiket, *ezt követően* pedig elmondják azt az egész csoport előtt is.

5.

„Most egy dramatikus játékot fogunk elkezdni. Minden család folytatja a munkáját, de most már nem »be mutatják« azt, hanem valóban dolgozni fognak. Munka közben, ha akarják, halkan beszélhetnek is egymással. Legyen ez, mondjuk, egy forró nyári délelőtt, amikor az emberek kint dolgoznak az udvaron, vagy nyitva hagyják az ablakokat. Így könnyen észrevehetik, hogy egy idegen közeleg. Először csak a patkócsattogást hallják, majd amikor megérkezik, a külsejéből ítélve rájönnek, hogy a férfi Robin Hood emberei közül való. Én fogom ezt az idegent játszani, de ahelyett, hogy hirtelen megjelenék, narrációval fogom kísérni az érkezésemet. A következőket fogom mondani: »Miközben a munkájukkal foglalatoskodtak, meglepve észlelték, hogy egy idegen érkezett közéljük... Nem ismerték őt, de észrevették, hogy...« és így tovább. Ezután fogom megszólítani önöket.”

Figyelmet érdemel a tanári szerepbélépés ilyen típusú felvezetése: elmagyarázzuk, hogy mi fog történni, milyen formát fog ölteni, azaz a közvetlen beszédmód helyett narratívot alkalmazunk. Ezt a részletes felvezetést nem használtam a kilencévesekkel való munkában: ott egyszerűen beléptem a szerepbe. A tanárnak meg kell éreznie, hogy az adott osztálynál melyik munkaforma a célravezetőbb. Nem kétséges például, hogy gyakorlatlan tizenévesekkel ugyanilyen óvatosan dolgoznék, mint itt a felnőttekkel.

Szerepben megjelentem, és érkezésem okait magyarázva így szóltam: „Robin Hoodnak sürgős segítségre van szüksége. Rengeteg nyilvessző kell neki, mert meg akarja támadni a nottinghami várat, ahol két emberét tartják fogva. Kérem, tegyék félre mostani munkájukat, és segítsék ki Robin Hoodot: készítsenek nyilakat számára! Kérem, gondolják át, tudnának-e segíteni?”

Ilyen módon a tanár elkezdí a „cselekmény” építését, amelyről ugyanakkor tudja, hogy második szerepbe lépésével – a nottinghami sheriff küldöttjének megjelenítésével – újabb irányt fog venni. A szerepbe lépés, ha módjával alkalmazzuk, igen hatékony eszköze lehet egy dilemma körüljárásának, de ha túl sokszor használjuk, veszíthet erejéből.

Amikor a kilencéveseknek előadtam a fenti kérést, ők azonnal megesküdtek az idegennek, hogy kisegítik Robin Hoodot. A felnőttek számára azonban mindez – cseppet sem meglepő módon – gazdasági kérdéseket vetett fel, illetve felszínre hozta a kötelesség kérdését. A felnőttek és kamaszok szerepbe lépésének szintjét pontosan be lehet mérni, ha itt szerepben vitatjuk meg a helyzetet. A szerephelyzetbe és a fikcióba vetett hitük azonban még igen kicsi, hiszen mindössze annyit tettek, hogy imitálták egy-egy mesterség művelőinek cselekvéssorát. Ez tehát igen nagy lépést jelent a szerep „birtoklása” felé. A tanárnak nem szabad túl sokat várnia ettől a helyzettől: tolerálnia kell az esetleges nevetgélést és a szerepek körén kívül eső magatartásformákat. Ezen a ponton az *időfaktor*nak igen nagy szerepe van. Ha szorít az idő, és gyorsan „dramatikus élményhez” kívánjuk juttatni a csoportot, akkor az alábbiak szerint haladhatunk. Amennyiben azonban elegendő idő áll rendelkezésünkre, akkor itt lehetőségünk van egy sor olyan lépés beiktatására is, amely – fokozatosan haladva – a szituáció összefüggéseinek mélyebb megértésére ad módot. Végignézhetjük például, hogy miként adták el termékeiket; átgondolhatjuk, hogy mekkora jövedelemre tettek így szert stb. Ilyen módon kiderülhet, hogy milyen gazdasági hatása lehet annak, ha Robin Hood kedvéért felfüggesztik mindennapos tevékenységüket.

6.

A sheriff küldöttjének szerepében ismét megjelentem a mesteremberek között. „Bizonyára nagy örömmel és büszkeséggel tölti el mindannyiukat, ha bejelentem, hogy ebből a megyéből éppen az önök kézműves-termékeit fogjuk kiállítani a közelgő nottinghami országos vásáron!”

Amikor felnőttekkel dolgoztam, ők azonnal felfigyeltek arra a politikai nyomásra, ami ebben a helyzetben a közösségre nehezedik. Az eddig harmóniában együtt élő családtagok között vita alakult ki, az apák és fiaik más és más nézeteket képviseltek.

Érdeemes egy pillanatra kitérni az egyes csoportok közti eltérésekre is. Amikor ezt a témát egy másik felnőtt csoporttal dolgoztam fel, ott a sheriff képviselője nem jelent meg, mert a résztvevők olyan módon reagáltak a megelőző lépésekre, hogy ez a szembesítés feleslegessé vált. Az alábbiakon azonban ettől függetlenül velük is végig kellett haladnunk.

7.

Leállítottam az újabb üzenetről folyó vitát, mert észrevettem, hogy az az eddigi iránytól kezd eltérni. (Olyan mondatok jelentek meg benne, mint például: „...ha kőművesek lennének, akik egy katedrális építenek...”) Azt kértem tőlük, hogy a családok nagyon gyorsan találjanak ki egy olyan eseményt, amelyben Robin Hood számukra hőssé vált; olyan történet legyen ez, amelyet akár a mai Észak-Írországban, Irakban vagy Amerikában is mesélhetnének az emberek a hőseikről. (A gyors munka azzal a következménnyel is jár, hogy a mesélőnek időnként improvizálnia kell.) „Válasszanak egy mesélőt, aki a család és a falu többi tagjának előadja a hősről szóló történetet.” (Ez a mesélőnek és a történetnek is rangot ad.)

8.

A nottinghami dombon építendő új katedrálisról, illetve építettségéről, *a faluban lakó mesterek termékeinek legfőbb felvásárlójáról*, a sheriff barátjáról, a bíborosról kezdtem beszélni nekik. Megkértem őket, hogy tervezzék meg azokat a tárgyakat, amelyeket ők mint mesterek felajánlhatnak a katedrális díszítéséhez, felszereléséhez. Miközben rajzoltak, el kellett gondolkodniuk a Robin Hood küldöttjének adandó válaszokon is. A gyakorlat később „falugyűléssé” alakult át. Nyilvánvaló lett, hogy a falu lakói készek Robin Hood támogatására, de elővigyázatosnak kell lenniük. Az egyik résztvevő megemlítette, hogy a sheriff embere is visszatérhet. Ez adta számomra az ötletet a nyílkészítők későbbi „lebuktatásához”.

9.

Megkértem a „családokat”, hogy (szerepen kívül) vitassák meg: mit láthat egy éles szemű megfigyelő az előkészületekből.

10.

Minden családból kértem egy önként jelentkezőt. Ők játszották a sheriff írnokát (vagy az általa küldött kémet). Az önkéntesek körbejártak a családok között, és mindenkit kikérdeztek, de *senkit sem volt szabad vádolniuk*.

Az, hogy senkit nem vádolhatnak, tovább növeli a drámai feszültséget; ez a késleltetés egyik formája: a *nyíltan kimondott vádak* csak gyengítenék a drámát.

11.

A fenti kiscsoportos dramatikus játékot követően egy teljes csoportot bevonó „színházi” formában dolgoztunk. A sheriff képviselőjének szerepébe léptem, s a „kérdezők” nekem tettek jelentést. A jelentéstétel azon-

ban a családok füle hallatára, a főtéren zajlott, így lehetőségük volt védekezni a vádakkal szemben. Szerepemet a rend fenntartására, illetve a sheriff megkérdőjelezhetetlen hatalmának jelzésére használtam fel. A mesteremberek keményen küzdöttek, hogy megvédjék magukat, s a folyamat során megerősödött bennük a közösségi érzés. Nagyon izgalmas jelenet volt! A dráma akkor ért véget, amikor mi (a sheriff emberei) befejeztük a megbeszélést, de természetesen rengeteg beszélgetnivaló maradt még ezután is. Igen sokat beszélgettünk a végzett munka színházi tartalmairól is.

Nem egészen két nappal ezután New Yorkban dolgoztam, ahol az ottani felnőtt csoport teljesen másképp kezelte egy ehhez hasonló témát, igaz, én is változtattam a foglalkozástervemen. Elhatároztam, hogy itt nem a nyílkészítéssel indulok el, hanem várok, amíg ez az elem *szükségessé* válik. A „mesteremberek-kollázssal” indulunk tehát, majd Robin Hood küldöttjének érkezésével foglalkoztunk. Ezt a „történetmesélés” követte, ezután pedig János királyról, Robin Hood ellenségéről beszéltem, aki a mesteremberek áruinak legfőbb felvásárlója. Robin küldöttjének második visszatérésekor a falu lakói megígérték, hogy segítségükre lesznek. „Ha segítenek, akkor a trónjára visszatérő királytól örök időkre szóló támogatást fognak kapni!” – mondtam. *Ezen a ponton állítottam őket párba, és azt kértem, hogy az egyik családtag magyarázza el a másiknak a nyílkészítés fortélyait.* Ezután a magyarázatból fokozatosan haladtunk a tényleges cselekvés irányába. Csak *ez után* léptem a sheriff emberének szerepébe, aki a közelgő vásárról beszél a mestereknek. Ezen a ponton hagytam őket magukra a problémával, mert a teljes csoportot bevonó dramatikus játék felvetette azt a kérdést, hogy meg lehet-e bízni az egyes családokban. Közel húsz percig beszélgettünk erről, majd leállítottam a munkát, és bejelentettem, hogy lezárjuk a foglalkozást. A vita során kiderült, hogy az egyik család János király közvetlen szállítója. A foglalkozást ezért azzal zártuk, hogy ennek a családnak egy-egy tagját két-három „gyerek” (a csoport többi tagja) a legendabeli események után húsz évvel arról kérdezi, hogy mit tettek ők a nemzeti hős, Robin Hood győzelméért. Amikor ezt a gyakorlatot is befejeztük, elmondtam azokat a történelmi tényeket, amelyeket Richárd király fogságba esésével és a magas adók kivetésével kapcsolatban tudni érdemes.

Jól látható, hogy a fenti két „Robin Hood”-foglalkozás teljesen más dramatikus formát öltött. Azt hiszem azonban, hogy mindkét megközelítés érvényes lehet. A kilencévesek számára ugyanakkor ez a játék kezdetben csupán annyit jelentett, hogy „rejtjük el a készülő nyilakat a sheriff embere elől”, aki egyre gyanakvóbbá válik.

Érdeemes végiggondolnunk, hogy a kilencévesek milyen tanulási tartalmakkal találkozhattak ebben a „Robin Hood”-foglalkozásban. Valószínűleg az alábbiakról tanultak:

- a nyilak és egy választott mesterség fogásai;
- az adott történelmi korszakra vonatkozó ismeretek: a sheriff hatalma; mit jelent törvényen kívülként élni; az Oroszlánszívű Richárd és János király között feszülő politikai ellentét;
- önálló döntéshozatal;
- csoportos munkaformák;
- egy cselekvéssor bemutatásának gondos előkészítése;
- a szerepbe lépő tanár által felvezetett probléma logikájának felfejtése;
- olyan helyzetek, amelyekben valaki valós érzéseinek, gondolatainak elrejtésére kényszerül.

A dráma ezen területek bármelyikének feltárásában segítségünkre lehet. A tanulók ugyanakkor nem minden elemmel fognak egyformán foglalkozni, illetve esetleg lesznek olyanok is, akik egyikben sem mélyítik el tudásukat. (Az a tanuló például, akit egész délelőtt az foglalkoztat, hogy mi lesz délután az ő születésnap ünnepségén, az aligha fog bármit is megtanulni a fentiekből.)

A fenti tanulási területekre vonatkozó tanulás a *reflexió* lehetősége nélkül nehezen valósulhat meg. A lista utolsó pontjában szereplő tartalmak például egészen biztosan megragadnak a felszínes játszadozás szintjén, ha a tanár nem segíti a gyerekeket abban, hogy a „játék” tartalmait mai – lehetőség szerint személyes jelentőségű – szituációkhoz kössék.

Fordította: Szauder Erik

A **Hannoverben** 1996. július 14-28. között megrendezésre kerülő **VIII. Európai Gyermekszínházi Találkozón** a magyar csoportot *Fabulya Lászlóné, Buga Emőke* és *Novák Géza* vezetik majd... Vezetik akkor, ha Társaságunk támogatókra talál, jelenleg ugyanis nincs biztosítva a magyar küldöttség utazási költsége. Magyarország pár éve még házigazdaként fogadta Európa gyermekszínházióit, most a hivatalos szervek – „Nincs pénz!” felkiáltással – „vérző szívvel”, de lemondanak a hagyományos rendezvényről, hazánk képviselőinek kiutaztatásáról. (Talán mégis inkább sporttal kellenek foglalkoznunk! – *A szerk.*)

A résztvevő gyerekek névsora (persze ha lesz pénz...): *Szakács Szilvia* (Győr), *Lakatos Zsombor* (Gödöllő), *Domokos Ákos* (Fehérgyarmat), *Csörgő Henrietta* (Fegyvernek), *Nagy Márton* (Pápa), *Derecskei Judit* (Szabadszállás), *Kiss Ildikó* (Békés), *Drávai Gabriella* (Budakeszi).